

İllər boyu dilimin əzbəri olan misraları həyatın təzadlarını ele dolğun və mənalı naxışlayıb ki, söylədikcə həqiqətin acılığı sinəmi göynədi:

*Pisler mələk donuna,
Pisler çiçək donuna,
Bəzən ele bürünür,
Onların qarşısında
Yaxşılar pis görünür*

Allah sənə rəhmət eləsin, müdrik insan! Ele saf üreyin, yumşaq təbiətin, səmimi üsiyyətin var idi ki... Payızın bu yağışlı günlərində doğmaların ad gününü qeyd etməyə hazırlaşırıqlar. Məhəbbətlə anılırsan, şeirlərin söylənir, zarafatların yada düşür. Xatirənə ehtiram olaraq mənim də əlimdən bu yazı gəldi. Ruhun şad olsun!

Sağlarına çox erkən dən düşmüşdü. Min ilin qocasına bənzeriydi. Dünyasını dəyişəndə bildik ki, heç 65 yaşını da tamamlamayıdı şair Tofiq Mahmud. Həyat eşqlili, gülərüz, xeyirxah, qələm sahiblərinə həssaslıqla yanaşan, Vətəni ürəkden sevən, torpağa bağlı, onun şərinə bir-birindən maraqlı şeirlər qoşan istedadlı şair, nasir, publisist, tərcüməçi idi Tofiq Mahmud. Vəfatından 18 ilə yaxın vaxt keçir. Üzünüsoyq torpaq da, uzun illərin ayrılığı da qəlblərdən xatirəsini silməyi bacarmayıb. 20 ildən artıq zaman kəsiyində redaktorluq etdiyi "Göyərçin" jurnalı indi də çıxır. Tez-tez balaca oxucuların görüşünə Tofiq babanın hekayə və şeirləri ilə qonaq gəlir. Cənablığı ilə illəri yola verə bilsəydi, bu gün 84 yaşını tamamlayacaqdı Tofiq Mahmud.

O, 1931-ci il noyabrın 6-da qədim Naxçıvanın gözəl bir guşəsində - Şahbuz rayonunda anadan olub. Orta və ali məktəbi Bakıda bitirib. Mədəniyyət Nazirliyinin bir müəssisəsində işə başlayan Tofiq Mahmud sonralar "Azərbaycan müəllimi" qəzetinin müxbiri olub. Tale onu 1961-ci ildə "Göyərçin" jurnalının redaksiyasına gətirib. 15 ildən sonra isə ömrünün sonuna kimi bu jurnalın redaktoru vəzifəsində çalışıb.

O ele bir zamanda ədəbi mühitə gəlmişdi ki, Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış simaları - Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, Süleyman Rəhimov, Mehdi Hüseyn, Əli Vəliyev, Ənvər Əlibəyli, İslam Səfərlı kimi sənətkarlarla görüşmək, onlardan məsləhət almaq qismətinə çıxmışdı. Xatirələrinin birində ömrünün o bəxtəvər günlərini xatırlayaraq yazırdı: "Yazıçılar İttifaqında keçirilən "Gənclər günü"ndə bir dəfə Səməd Vurğun iki şeirimdən birini bəyəndi. O vaxt uçmağa qanadım yox idi. Lakin sonralar başa düşdüm ki, həmin şeir çox zəifdir. Bəs böyük sənətkar onu nə üçün bəyənməmişdi? Demə, Səməd Vurğun alicənablıq, insanlıq göstərmiş, qəlbimə dəymək, ruhdan salmaq, qol-qanadımı qırmaq istəməmişdi..." Ele bu xeyir-duanın da qədəmləri yüngül olub. İlk şeiri 1953-cü ildə "Azərbaycan" jurnalında işıq üzünə görüb. Bununla da mətbuata yolu açılan Tofiq Mahmud ədəbi mühitin ən fəal qələm sahiblərindən birinə çevrilib.

O, poeziyanı həddən çox sevirdi. Onun üçün şeir ələmi ömrünün sonuna kimi mö-cüzə olaraq qaldı. Ele sağlığında 20-dən çox kitabı işıq üzünə gördü. Amma yaradıcılığa olan ülvı münasibəti dəyişmədi. Ona ele gəlirdi ki, həyat poeziyasız solğun və mənasız görünür. Buna görə də qələmə sarılaraq

Dağ üreyi

Tofiq Mahmud gözündəki işıq, könlündəki nəğmə ilə anılır

"poeziyanı sevmək mənim üçün həyatı və insanları sevmək deməkdir" fikrini qətiyyətlə dile gətirib. Hətta ona ünvanlanan "Şeir nədir" sualına da belə cavab verib: "Gözündəki işıqdır, könlündəki nəğmədir".

Bu işığın nuruna bürünərək Vətən gözəlliklərinə, onun qalalarına, abidələmiş insanlarına, qəhrəmanlarına gözəl nəğmələr qoşdu. "Vətən" adlı bir şeirində oxuyuruq:

*Təkcə çəməndeyil, təkcə dağ deyil,
Solmayan əbədi çiçəkdir Vətən!
Təkcə dərə deyil, daş-torpaq deyil,
Cavanşir, Koroğlu, Babəkdir Vətən!*

Onun nəzərində Nizami, Xətai, Füzuli, Sabir kimi dühalar yetirən bir Vətən nə-

arxasında minnət görmüşəm". Ona görə də əsl hörməti qazanmaq çətindir - deyib. Əmrin, yumruğun, hökmün, şərin, şəbədənin, böhtanın, qərəzin sayəsində nə nüfuz qazanmaq olar, nə hörmətə sahib durmaq. Bir çiçək bitirənin, ağac ekənin hörməti daha çox olar, nəinki şöhrətin havasına uyub vəzifənin yaxasından bərk yapışanların.

Tofiq Mahmud poeziyamızın sırası əsəri idi. Özü demişəkən, dahi olmasa da, qəlbi müdrik fikirlərlə dolu idi. Yolu hamarlıqdan, düzlükdən keçmirdi. Qarşısına çıxan kolluqların arasında belə öz ciyirini salmağı, sözünü deməyi bacarırdı. Nə yazırdısa, mükəmməl alınırdı. Şair Məmməd Arazla yaxın dost idi. Bəzən bir yerdə əyləşərək könlü dəftərlərini açardılar. Öz portretini də sanki şeirlərində misra-misra naxışlayaraq gələcək nəməlum oxuculara yadigar qoyurdu. İndi bu şeirləri oxuyanda ağsaçlı Tofiq müəllimin - cəfakəş söz əsgərinin işıqlı portreti gözümüzü önündə canlanır:

*Yatmasa da səngərə,
Bənzeriydi əsgərə.
Ən ağır toprak kimi
Güclü idi qələmi.
Bu qələmin səsiylə
Titredirdi ələmi!*

Onun özünəməxsus şeir deməyi də vardı. Qollarını ele geniş açırdı ki, sanki əlləri hər yana çatacaqdı. Başdan-ayağa duyğu, alov idi. Dalgası görünməyən dənizə bənzeriydi. Səkit təbiətində hansı fırtınaların yatdığı yalnız şeirlərindən bilinərdi. Özü də bunu etiraf etməkdən çəkinməzdi: "Bəzən duyuram ki, nəhəng meşəyəm, bəzən də zərifəm, bir bənövşəyəm". Beləcə duyğuları seilə dönərdi. Qələmindən süzülənlər isə gül kimi etir saçardı, quş kimi cəh-cəh edərdi. Gah fırtınalı, gah sakit bir ovqatla yazıb yaradardı Tofiq Mahmud! Onun uşaqlar üçün qələmə aldığı şeirlər də yığcam, lakonik və maraqlıdır. Xüsusilə də "Qızım sənə söhbətlər" seriyasından yazdığı şeirlər kiçikyaşlı oxucuların bilik səviyyəsinə, dünyagörüşünə, maraq dairəsinə çox uyğundur. Bu şeirlərdə verilən suallarda uşaq təbiətinin sadəliyi, cavablarda isə şair müdrikliyinin çalarları görünür.

Tofiq Mahmudun lirikası da səmimi və təbii hissələrin poetik tərcüməni kimi diqqət çəkir. Yerində, göyündə dəyişdiyi bir zamanda məhəbbətin əvvəlki tərəvətlə ürkədə yaşamasının səbəbini sevginin müqəddəsliyinə, əvəzsizliyinə bağlayan şairin "çox şeyi unutmacaq olar, təkcə məhəbbət yox" söyləməsi rəngsiz yuxulardan, yelkənsiz duyğulardan, ümmənsiz arzulardan libas geyib. Bəzən də məhəbbət ünvanlı şeirlərində ömrünə payız ovqatı çökmüş şairin həsəd və xiffəti də boylanır:

*Heç öyünmə, Tofiq Mahmud,
Ha özünü gənc kimi tut,
Yaz çağını örtür bulud,
Qızlar sənə baxmır daha!*

Şairin yaradıcılığında ilhamla qələmə aldığı poemalar da xüsusi yer tutur. "Meşədə qalan nəğmə", "Uç qız", "Fırtına gözəlliyi", "Sədaqətli günlər" adlı poemalarda müəllimin duyğu və düşüncələri oxucuda olduqca xoş ovqat yaradır.

Həmişə gözəlliyi vəsf edən, ana yurdun şərinə şeirlər qoşan, qəlbi ülvı məhəbbətin eşqi ilə çırpınan şairin ətrafda müşahidə etdiyi ilə çırpınan şairin ətrafda müəyyətlərə öz baxışı, tənqidi münasibəti olub. Yalnız öz şəxsi mənafeyi üçün çalışaraq dostunu, tanıdığını bəda verənlərə qarşı dərin nifrəti vardı Tofiq Mahmudun.

Flora XƏLİLZADƏ
eməkdar jurnalist

Bu cür təbiətin sahibləri haqqında çox lakonik, amma dürüst deyərdi: "Aynada olduğu tək görünür ancaq özünü". Amma yaxınlıqdakı insanın əzabına, çəkdiyi zülmə, fədakarlıqla çalışmasına əhəmiyyət vermir. Bu səbəbdən də işıqlı otaqlarda kölgə yarananlar haqqında kinayə və ibarə ilə danışırdı Tofiq Mahmud. Ədalətdən, heç qətdən söhbət açmağa tələbən qiyətini kəsən müəllimi də özünəməxsus şəkildə şeirin dili ilə tənbeh etməyə çalışardı. Öz təbii humanist, qəlbəniş olduğundan ona ele gəlirdi ki, insan yalnız yaxşılıq və necibliklə yaşamaqdadır. Bu səbəbdən də müşahidə edilən yaramazlıqlar qəlbini çox incidirdi, buna dözmə getirməzdi. Həm-kartarı danışır ki, Tofiq Mahmud son də-rəcə həssas və qayğıkeş idi. Millətdən, dinindən əsli olmayaraq, hər kəsə insan kimi yanaşardı. Ötən əsrin sonlarında bə-dnam ermənilərin Qarabağ "kartı"ni ortaya ataraq bizimlə torpaq iddiasına qalxması, soydaşlarımızı doğma ata-baba ocağından didərgin salması onun həssas üreyinə ağır dərd gətirdi. Belkə de ele bu haqsızlığın mənəvi şəhidi oldu Tofiq Mahmud? Kim bilir? Şairlər həmişə ülvı arzularla, istəklərlə yaşayırlar. Qəfil gələn dərdin önündə zərif ürəkləri dözümsüz olur: "Başım üstə neçə yerdə hörümçək toru, bacarırsan, öz-özünü milçəkəndə qorur".

Tofiq Mahmud bədi tərcümə ilə də muntəzəm məşğul olardı. Onun tərcüməsində Xuta Berulavanın "Quş südü", İsbay İshakovun "Hər şeyi öyrənmək istəyən" kitabları oxucular tərəfindən maraqla qarşılanmışdı. Ele öz əsərləri də xarici dillərə tərcümə edilirdi. Poeziyaya özünəməxsus münasibəti vardı. Çox geniş mütaliyyə malik idi. Yaxından tanıyanlar bilirlər ki, o, bütün şairləri oxuyardı. Onun üçün böyük və kiçik şair meyarı yox, əsl şeir önəmli idi. Bəzən məşhur şairlərin yaradıcılığında tapa bilmədiyini hələ imzası tanımayan istedadlı bir gəncin şeirində görəndə uşaq kimi sevinirdi. Ele bu təmizliyi, paklığı, qəlbənişliyi də onu həmişə sevdirirdi. Tofiq Mahmud bərsində yaşlı nəsil də, ədəbiyyata ilk qədəmlərini atanlar da böyük məhəbbətlə, ehtiramla danışırdılar. Çünki şair Məmməd Aslanın təbirincə söyləyə, Tofiq Mahmudun sinəsində dağ üreyi çırpınırdı. "Təbiətin səsiyəm" adlı bir şeirində sanki həmişə xatırlanacağını, yada salınacağını bildiyindən belə yazırdı:

*İşıqam, nəğməyəm, yağışam, qaram,
Bu dünya durduqca həmişə varam!*

Tofiq Mahmud, bu dünya ele sən görən-dir! Heç nə dəyişməyib. Bütün rəngləri-əlvanlığı ağ-qara günlər yuyub aparmaqdadır. Yaxşı ki, sizin kimi şairlərin köhnəlməyən şeirləri var. Oxuduqca bir rahatlıq tapırıq. Ömrün əbədiyyəti bax ele budur!

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.